

Kilpailuhenkisyys varhaiskasvatuksessa

Turun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta

Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos, Rauma

Varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelma/kandidaatintutkielma

Emma-Sofia Pajunen

Liisa Pekkarinen

20.4.2026

Rauma

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Tutkinto-ohjelma, oppiaine: Kasvatustiede

Tekijät: Emma-Sofia Pajunen & Liisa Pekkarinen

Otsikko: Kilpailuhenkisyys varhaiskasvatuksessa

Ohjaaja: Yliopiston lehtori Johanna Kortessalo-Ainasoja

Sivumäärä: 38 sivua

Päivämäärä: 20.4.2024

Tämä kandidaatin tutkielma selvittää, millä tavalla kilpailuhenkisyys ilmenee varhaiskasvatuksessa. Kilpailu ja kilpailuhenkisyys ovat osa lapsen identiteettiä ja kulttuurista ympäristöä jo varhaisesta iästä lähtien, ja ne näkyvät lasten arjessa muun muassa leikeissä, peleissä ja liikunnassa. Työ toteutettiin systemaattisena kirjallisuuskatsauksena, jossa tarkasteltiin tutkimuskirjallisuutta vuosilta 1996–2026.

Kirjallisuuskatsauksen avulla pyrittiin ymmärtämään kilpailuhenkisyyden merkitystä lapsen kehitykselle sekä sen vaikutuksia varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa. Erityistä huomiota kiinnitettiin lapsen motivaatioon, tunteiden säätelyyn, itsesäätelyyn ja sosiaalisiin suhteisiin, jotka ovat keskeisiä kilpailutilanteissa. Kilpailutilanteet voivat toimia sekä kehittäväinä että haastavana tekijänä: ne lisäävät motivaatiota, tukevat sosiaalisia taitoja ja ongelmanratkaisutaitoja, mutta voivat myös herättää voimakkaita tunteita ja pettymyksen kokemuksia.

Tulosten perusteella kilpailuhenkisyys ilmenee varhaiskasvatuksen arjessa monin tavoin, usein lapsille luontevana ja tehtäväsuuntautuneena toimintana. Leikki, pelit ja liikunta tarjoavat tilaisuuksia harjoitella vuorovaikutusta, tunteiden hallintaa ja tavoitteellista toimintaa. Kilpailutilanteiden kautta lapset voivat kokea onnistumisen iloa sekä pettymyksiä turvallisessa ympäristössä, mikä tukee heidän sosioemotionaalista kehitystään.

Samalla tutkimus nostaa esiin sen, että aikuisen ohjaus ja rakentavat toimintamallit ovat olennaisia kilpailun myönteisten vaikutusten tukemiseksi. Kilpailuhenkisyys on usein huomaamaton, mutta merkittävä ilmiö, joka vaikuttaa lasten motivaatioon, osallistumiseen ja sosiaalisten taitojen kehittymiseen. Tulokset tukevat ajatusta, että kilpailun roolia varhaiskasvatuksessa tulisi käsitellä ja suunnitella tietoisesti, jotta se voi toimia lapsen oppimista ja hyvinvointia tukevana tekijänä.

Avainsanat: varhaiskasvatus, kilpailuhenkisyys, kilpailu, lasten motivaatio, sosiaaliset taidot, systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Tutkimuksellinen tausta	6
2.1	Aikaisempia tutkimuksia aiheesta	6
2.2	Varhaiskasvatus	7
2.2.1	Varhaiskasvatuksen pedagogiikka	8
2.3	Kilpailun eri muodot	9
2.3.1	Lasten välinen kilpailu	10
2.3.2	Rakentava kilpailu	13
2.3.3	Agon -leikki osana lasten kilpailullista toimintaa	14
2.4	Kilpailuhenkisyyden psykologiset taustatekijät varhaislapsuudessa	15
2.4.1	Tunteet	15
2.4.2	Itsesääätely	17
2.4.3	Motivaation itsemääräämisteoria	18
2.4.4	Motivaation tavoiteorientaatioteoria	19
2.4.5	Sosiaaliset taidot	20
3	Tutkimuskysymys ja tutkimuksen tavoite	22
4	Tutkimuksen toteutuksen prosessi	23
4.1	Tutkimusmenetelmä	23
4.2	Aineiston valinta	24
4.3	Aineiston analyysi	25
4.4	Aineiston kuvaus	26
5	Luotettavuus ja eettisyys	29
6	Tutkimustulokset	30
6.1	Tutkimustulosten yhteenveto	30
6.2	Tutkimustulokset tutkimuskysymyksittäin	31
7	Pohdinta	34
	Lähteet	36

1 Johdanto

Kilpailu ja kilpailuhenkisyys ovat osa identiteettiämme ja kulttuuriamme jo varhaislapsuudesta lähtien. Nyky-yhteiskunnassa kilpailullisuutta on vaikea välttää, ja se näkyy monin tavoin myös lasten arjessa. Varhaiskasvatuksessa kilpailuhenkisyys ilmenee usein huomaamatta osana lasten päivittäisiä toimintoja, kuten leikkejä, pelejä ja liikuntaa. Tässä kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan, mitä kilpailuhenkisyys on sekä millaisin eri muodoin se ilmenee alle kouluikäisten lasten toiminnassa. Tarkastelu perustuu vuosina 1996–2026 julkaistuun tutkimuskirjallisuuteen.

Ajatus tutkimusaiheesta syntyi havainnosta, että kilpailutilanteet ovat läsnä lasten arjessa usein tiedostamattomasti. Kilpailuhenkisyys näyttäytyy esimerkiksi tilanteissa, joissa lapset vertailevat osaamistaan, tavoittelevat voittoa tai pyrkivät suoriutumaan paremmin kuin muut. Aihe herättää myös keskustelua varhaiskasvatuksen kentällä: osa kasvattajista pyrkii vähentämään kilpailullisuutta lasten toiminnassa, kun taas toiset näkevät kilpailutilanteet tärkeinä lapsen tunne-elämän, motivaation ja sosiaalisten taitojen kehityksen kannalta. Näin ollen ilmiön tarkastelu on perusteltua ja ajankohtaista.

Kirjallisuuskatsauksessa lähestymme kilpailuhenkisyyttä erityisesti lapsen kehityksen näkökulmasta. Teoriaosuudessa tarkastelemme itsesäätelyä, tunteita, motivaatiota ja sosiaalisia suhteita, jotka kaikki ovat keskeisiä tekijöitä kilpailutilanteissa. Erityisesti motivaatio näyttää kilpailun kannalta merkittävänä tekijänä, mutta kilpailutilanteiden ymmärtäminen edellyttää myös tunteiden säätelyn, sosiaalisen vuorovaikutuksen sekä itsesäätelyn kehittymisen huomioimista.

Kilpailu voidaan määritellä tilanteeksi, jossa yksilö tai ryhmä pyrkii suoriutumaan paremmin kuin muut, ja osallistujat asetetaan suoriutumisen perusteella paremmuusjärjestykseen (Heikintalo & Keskinen 2005, s.69). Tällaiset tilanteet voivat kuitenkin olla lapsille emotionaalisesti haastavia. Siitari ym. (2002, s.17) korostavat, että erityisesti häviön ja pettymyksen hyväksyminen voi olla lapselle vaikeaa, ja jo pienet vastoinkäymiset voivat herättää voimakkaita tunteita, kuten suuttumusta. Tämän

seurauksena lapsi saattaa myös vältellä kilpailutilanteita, joissa epäonnistumisen mahdollisuus on läsnä.

Toisaalta varhaiskasvatuksessa korostetaan leikin merkitystä lapsen kehitykselle. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022, s.41) mukaan lapset harjoittelevat leikin kautta tunteidensa ja halujensa säätelyä sekä toisten huomioon ottamista. Leikki vahvistaa yhteisöllisyyttä ja edistää myönteisen ja turvallisen ilmapiirin syntymistä. Tässä kontekstissa myös kilpailutilanteet voidaan nähdä oppimisen ja kehityksen mahdollisuuksina. Zimmerin (2011, s.21) mukaan lasten keskinäinen toiminta ja kilpailutilanteet tarjoavat lapselle tärkeitä sosiaalisia kokemuksia, ja pienet lapset osallistuvat niihin usein mielellään. Kilpailu ilmenee erityisesti fyysisissä toiminnoissa, kuten liikunnassa sekä erilaisissa leikeissä ja peleissä (Sheridan & Williams 2006, s.298).

Kilpailuhenkisyttä tarkasteltaessa on olennaista huomioida sen yhteys lapsen tunne-elämään ja oppimiseen. Pekrunin ym. (2002, s.91) tutkimuksen mukaan oppimiseen, suoriutumiseen ja kilpailutilanteisiin liittyvät tunteet ovat keskeisessä yhteydessä lapsen itsesäätelyyn, motivaatioon, oppimisstrategioihin sekä menestykseen. Näin ollen kilpailuhenkisyys ei näyttäydy ainoastaan yksittäisinä kilpailutilanteina, vaan laajempänä ilmiönä, joka kytkeytyy lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja arjen toimintaan varhaiskasvatuksessa.

2 Tutkimuksellinen tausta

2.1 Aikaisempia tutkimuksia aiheesta

Yhdeksi avaavaksi päätekijäksi nousi Hytösen (2018) määritelmä, että kilpailua on kaikkialla. Ihmistä ajaa kilpailuun biologinen tarve kilpailla. Ajatuksena ei ole pääasiana voittaminen tai häviäminen vaan yhdessä kilpaileminen. Tämän takia ajatus täydellisen tasa-arvon kasvattamisesta lasten välillä ei ole niin suoraviivaisen helppoa.

Kasvatuksen historiassa kilpailu on ollut läsnä näkyvästi ja vähemmän näkyvästi.

Kilpailukasvatuksen ajatus ei ole siis ilmestynyt aivan tyhjästä vaan sillä on historiaa.

Suomessa ei ole yhtä näkyvää kuin monessa muussa maassa se, että oppilaiden keskinäinen kilpailu ja kokeilun kulttuuri, mutta yhtenä esimerkkinä voidaan pitää Pisatestien tulosten asettaminen kilpailulliseen järjestykseen, arvioidessa Suomen sijoitusta. Kilpailua pidetään myös hyvänä asiana. Ajatellaan, että se kannustaa yrittämään parhaansa, näkemään omat mahdollisuudet ja etenemisen. Kilpailun ajatus on hyvästä niin kauan kun kilpailemisesta ei tule toiminnan tai ajatuksen päätarkoitus tai, että ainoa merkitys on pärjääminen ja hyvin sijoittuminen lopussa. (Hytönen, 2018, s. 2–3.)

Koski (2017) kirjoittaa myös, että kilpailukasvatuksen ajatus ei ole syntynyt tyhjästä, vaan sillä on oma historiallinen taustansa. Kilpailulla, voittamisella ja suoriutumisella on vahva kollektiivinen merkitys siinä yhteiskunnassa ja ajassa, jossa elämme.

Kilpailullisuuden on pitkään tiedetty olevan kulttuurisidonnaista, eikä kilpailu näyttäydy kaikissa kulttuureissa yhtä keskeisenä ilmiönä kuin esimerkiksi nykyajan Suomessa.

Löysimme myös vastakkaista näkökulmaa kilpailuhenkisyyteen ja haluamme nostaa myös esille, nimittäin Andersonin ja Willerin (2014) ovat sitä mieltä, yleisesti ottaen yhteiskunnassa ja myös koulumaailmassa tietyn aseman tavoitteluun liittyy vahvasti sosiaalinen kilpailu. Ihmiset pyrkivät siihen, että kun he saavuttavat jonkun aseman, niin he ylläpitävät sitä ja pysyvät korkealla. Aseman tavoittelu on kiinnostava asia en kannalta, kun sen tavoittelu ja siihen yhdistyvä sosiaalinen käyttäytyminen voi auttaa ryhmän toimimisessa, mutta se voi olla myös negatiivista ryhmälle ja ryhmän

onnistumiselle. Varsinkin silloin, kun ryhmän sisällä syntyy kilpailua aseman tavoittelusta, on se ryhmälle haitallista. Tällainen tilanne voi aiheuttaa ryhmälle sen, että se vähentää ryhmän positiivista käytöstä ja suhtautumista muihin. Lisäksi se voi vähentää toiselta avun pyytämistä ja muiden ryhmässä olevien ajatusten tukemista ja ajatusten kanssa samaa mieltä olemista. (Anderson ja Willer, 2014, s. 60–61.)

2.2 Varhaiskasvatus

Tässä luvussa nostamme esille keskeisimpiä tutkimuksia ja kirjallisuutta tutkimuksemme aiheeseen liittyen sekä määrittelemme tutkimuksen kannalta keskeisen toimintaympäristön. Tässä kappaleessa kuvaillaan varhaiskasvatusta kontekstina, jossa tarkasteltava ilmiö esiintyy.

Varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan tavoitteellista ja suunnitelmallista hoidon, kasvatuksen ja opetuksen yhdessä muodostamaa kokonaisuutta. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää lain mukaan muun muassa perhepäiväkodissa ja päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjinä toimivat kunta, kuntayhtymä ja yksityinen palveluntuottaja. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 1–2§.) Varhaiskasvatuksen tehtävänä ja tavoitteena on lasten kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen lapsen huoltajien kanssa yhteistyössä. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lasten yhdenvertaisuuden tukeminen sekä huolehtia tasa-arvosta ja syrjinnän ehkäisemisestä. (Opetushallitus, 2022, s. 6.)

Tavoitteisiin varhaiskasvatuksessa kuuluu muun muassa edistää lapsen kehitystä ja kasvua sekä tukea ja edistää lapsen oppimista turvallisessa ympäristössä. Varhaiskasvatuksen tehtäviin kuuluu esimerkiksi lapsen vuorovaikutustaitojen kehittäminen, myönteisten oppimiskokemusten mahdollistaminen ja varmistaa, että lapsi osallistuu ja vaikuttaa omiin asioihinsa. Varhaiskasvatukseen kuuluu myös monipuolisen pedagogiikan toteuttaminen, joka pohjautuu muun muassa leikkiin ja liikkumiseen. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3§.)

2.2.1 Varhaiskasvatuksen pedagogiikka

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan pedagogiikka on monitieteiseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja suunnitelmallista toimintaa, jonka tavoitteena on edistää lasten hyvinvointia ja oppimista. Se näkyy toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa (Opetushallitus, 2022, s. 24.)

Wimanin (2022) mukaan varhaiskasvatussuunnitelman pedagogisessa viitekehyksessä keskeisenä tavoitteena on oppiva ja hyvinvoiva lapsi. Lapsen hyvinvointi kytkeytyy vahvasti hänen päivittäisiin tunnetiloihinsa. Hyvinvoiva lapsi kokee useammin myönteisiä tunteita, kuten aitoa iloa, mielihyvää, tyytyväisyyttä, onnellisuutta ja kiitollisuutta. Nämä positiiviset tunnekokemukset tukevat oppimista ja vahvistavat lapsen sisäistä motivaatiota (Wiman, 2022, s. 14.)

Varhaiskasvatuksessa lasten kanssa tarkastellaan myös hyvinvointia tukevia tekijöitä, kuten levon, ravinnon, liikunnan ja psyykkisen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia ohjataan tunteiden ilmaisemiseen sekä itsesäätelytaitojen kehittämiseen. Tunnetaidot vahvistuvat, kun lasten kanssa harjoitellaan tunteiden tunnistamista, ymmärtämistä ja nimeämistä osana arjen toimintaa. (Varhaiskasvatuksen suunnitelma, 2022.) Tunteiden tunnistamisen taidot kehittyvät ensisijaisesti aikuisen tunnepuheen kautta ja vahvistuvat, kun aikuinen tukee lasta omien tunteiden tunnistamisessa ja nimeämisessä erilaisissa tilanteissa. Varhaiskasvatuksessa lasten vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan opettelemalla tunnekieltä, jonka avulla lapset oppivat sanoittamaan sekä omia että muiden tunteita. Tunteisiin tutustutaan myös erilaisten elämysten ja kokemusten kautta (Riihonen, 2020, s. 66.)

Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten kouluvalmiuksien kehittymistä sekä ohjata heitä tunnetaitojen harjoittelussa ja ryhmässä toimimisessa. Turvallisen ilmapiirin luominen on perusedellytys sille, että kasvattaja voi toimia lapselle tunnemallina. Kasvattajan kommunikaatio- ja ongelmanratkaisutavat toimivat lapselle sekä

käyttäytymis- että toimintamalleina, joiden pohjalta lapsi muodostaa käsityksiä itsestään ja muista ihmisistä. (Jalovaara, 2005, s. 96.)

2.3 Kilpailun eri muodot

Kilpailua luokitellaan toiminnaksi, jossa toimitaan toista vastaan niin, että asetettu tavoite tulee saavutettua. Yleisesti asetetun tavoitteen voi saavuttaa yksi tai muutama ihminen. Kilpailutilanteessa asetettu tavoite pyritään tavoittamaan niin, että tilanne on itselle hyödyllinen ja toiselle haitallinen. Joissain kilpailutilanteissa tavoitteen saavuttamista voidaan tavoitella niin, että aiheutetaan tahallaan haittaa toiselle. (Johnson & Johnson, 1999, s.6–7.)

Heikintalon ja Keskinen mukaan (2005) kilpailu voidaan tiivistää tilanteeksi tai tapahtumaksi, jossa yksilö tai ryhmä suoriutuu tietyssä tilanteessa tai tapahtumassa paremmin kuin muut. Tällaisen tilanteet jälkeen osallistujat järjestetään vielä suoriutumisen mukaiseen paremmuusjärjestykseen. Kilpailussa koetaan sekä positiivisia että negatiivisia seurauksia. Kilpailu voi lisätä motivaatiota ja tuoda esille positiivisia onnistumisen kokemuksia. Se voi kuitenkin myös luoda huonoja kokemuksia, hankaloittaa ryhmän sosiaalisuutta ja ahdistaa oppilaita. (Heikintalo & Keskinen, 2005, s. 67.)

Johnson ja Johnson (1999) ovat määritelleet kuusi ominaisuutta, joiden tulee olla tilanteessa mukana, jotta voidaan sanoa, että kyseessä kilpailu. Tilanteessa tulee olla mukana 1) enemmän kuin yksi osallistuja, he voivat olla vastakkain tai rinnakkain vuorovaikutuksessa tai ei lainkaan vuorovaikutuksessa toisiinsa, 2) vähintään yksi voittaja, 3) osallistujien vertailemista, 4) kriteerit voitolle, 5) tavoitteen kohde, joko todellinen tai epätodellinen ja 6) negatiivinen riippuvuussuhde tavoitteiden välillä. (Johnson & Johnson, 1999, s.129–130.)

Kilpailua, pidetään usein myös myönteisenä asiana, sillä sen ajatellaan kannustavan yksilöä yrittämään parhaansa sekä tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja kehittymisensä. Jo pienet kisailut, palkinnot tai erilaiset haasteet voivat tehdä toiminnasta osallistujille merkityksellisempää. Kilpailun voidaan kuitenkin nähdä olevan myönteistä vain siihen asti, kunnes siitä tulee toiminnan päätarkoitus tai ainoa merkityksellinen tavoite on pärjääminen ja hyvä sijoittuminen (Hytönen 2018, s.2–3; Koski, 2017, s.110.)

2.3.1 Lasten välinen kilpailu

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan kilpailullinen oppiminen ja yksilökeskeisyys ovat jäämässä yhteistyön ja yhteistoiminnallisen oppimisen menetelmien jalkoihin ainakin suomalaisen koulun toimintakulttuurissa. Cheng ja Tracy (2014) ovat taas sitä mieltä, että vaikka ihmiset toimivatkin suurimmaksi osaksi yhteen ja ovat luonteeltaan sellaisia, että tekevät asioita yhdessä, niin kuitenkin kilpailu vääjäämättä on osa porukassa elämistä ja suorittamista. Ihmisten on tapana tavoitella tavoitteitansa keinojen ollessa rajallisia ja tämä kilpailu muodostaa arvojärjestystä.

Erilaisten kisailujen ja liikuntaleikkien avulla lapsi oppii toimimaan toisen kanssa, syy-seuraus-suhteita sekä kärsivällisyyttä. (Autio & Kaski, 2005, s. 28).

Sainio ym. (2020) ovat myös sitä mieltä, että tunteiden ja käyttäytymisen säätely, yhteistyötaidot sekä toiminnanohjauksen taidot kehittyvät leikeissä ja peleissä lähes huomaamatta. Lapselle ominaisella tavalla pelit, leikit ja kisailut harjoittavat lapsen erilaisten reaktioiden hillintää, tarkkaavaisuutta ja muistia sekä toiminnanohjauksen taitoa. (Sainio ym., 2020, s. s.99–100.)

Uyanık, Kılıç & Değirmenci (2023) ovat tutkineet esiopetusikäisten lasten leikkitaitojen ja kilpailutyötylien välistä yhteyttä. He käyttivät tutkimuksessaan Revised Knox Preschool Play Scale – ja Preschool Competition Scale -mittareita ja tutkivat niiden välisiä tilastollisesti merkityksellisiä yhteyksiä. Kilpailulla ja leikillä on läheinen yhteys. Tulosten perusteella huomattiin, että lasten leikkitaitojen ja tehtäväsuuntautuneen

kilpailun välillä on merkityksellinen positiivinen yhteys. Lapset osoittivat tehtävään suuntautuvaa kilpailua sitä enemmän, mitä paremmat leikki-aidot heillä oli. Lasten leikki-aidoiksi luokiteltiin tässä tutkimuksessa materiaalin käyttö, mielikuvitusleikki ja leikkiin osallistuminen. Yhteyttä leikin ja tehtäväsuuntautuneen kilpailun välillä voidaan selittää sillä, että leikki perustuu tekemiseen ja toimintaan eli tehtävään. Leikissä on mukana luonnostaan kilpailua, mutta tämä kilpailu ei liity muihin lapsiin, vaan tekemiseen ja leikin onnistumiseen. Tutkimus tuloksena saatiin, että muihin suuntautuneen kilpailun ja leikki-aidojen välillä on negatiivinen yhteys. (Uyanik ym., 2023, s.154–155.) Tämä tulos osoittaa, että mitä paremmat leikki-aidot lapsella oli, sitä vähemmän hän osoitti kilpailua, joka perustui toisen voittamiseen tai vertailuun. Tuloksista voidaan myös päätellä, että kilpailu kuuluu leikin luonteeseen, mutta se on useasti tehtäväkeskeistä eikä vertailu- tai tunnekeskeistä lasten välillä.

Hu ja Zhu (2018) ovat tutkineet sitä, miten varhaiskasvatukseen lapsen ikä vaikuttaa kilpailutilanteisiin ja miten ikä vaikuttaa kilpailutilanteissa ja sen jälkeen. Tutkimuksen tulokset ovat osoittaneet, että lapsen vanhetessa halukkuus kilpailla vähenee vastustajaa vastaan. Tutkimukset kertovat kyllä myös siitä, että kontrolliryhmässä olevat kilpailivat aina samoja vastustajia vastaan eri ikäisenä, joten tuloksiin voi vaikuttaa myös se, että vastustaja ollut toistamiseen sama, joten välttämättä kilpailullista tilannetta ei ole tullut kunnolla uusiksi. (Hu & Zhu, 2018, s. 306.)

Tsiakara & Digelidis (2014) ovat sitä mieltä, että pojat ilmaisevat enemmän kilpailullista käyttäytymistä useammin kuin tytöt. On havaittu, että kilpailullista käyttäytymistä tapahtuu enemmän ohjattujen toimintojen aikana kuin vapaassa toiminnassa. (Tsiakara & Digelidis, 2014, s.1648.) Myös tutkimusten mukaan kilpailun, suoritusten ja menestyksen korostaminen on lisäksi havaittu olevan yleisempää pojilla kuin tytöillä (Koski, 2017, s. 111.)

Kilpailun keskeisenä piirteenä pidetään vertailua. Vertailu kohdistuu usein muihin ihmisiin, mutta samalla yksilö vertaa suorituksiaan myös omiin aikaisempiin suorituksiinsa. Tällainen ajattelutapa korostaa erityisesti saavutuksia ja ennätysten merkitystä. Taidon kehittymistä painottavassa pedagogisessa näkökulmassa

korostetaan puolestaan tehtäväorientaatiota, jossa yksilön kokemus omasta kyvykkyydestä perustuu ennen kaikkea itsevertailuun (Jaakkola & Liukkonen, 2017, s. 109.)

Tsiakaran ja Digelidisin (2015) tutkimuksessa käsiteltiin esiopetusikäisten lasten tuntemusta omasta suoriutumisestaan ja tyytyväisyydestään kilpailullisissa ja ei-kilpailullisissa tilanteissa. Tutkimuksessa lapset arvioivat omaa suoritustaan joko vertailemalla tulostansa parinsa suoritukseen tai omaan aiempaan suoritukseensa. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että suurin osa lapsista koki suoriutuneensa mielestään hyvin kummassakin tilanteessa riippumatta objektiivisesta tuloksesta. Kilpailullisessa tilanteessa 75 % ja ei-kilpailullisessa tilanteessa 72,5 % lapsista ajattelivat suorituksensa korkeaksi, vaikka suunnilleen puolet arvioista osoitti todellista suoriutumista. Molemmissa tilanteissa lapset kokivat olevansa onnellisia ja tyytyväisiä tilanteeseensa. Tutkimuksen mukaan lapset pystyivät kilpailullisissa tilanteissa myös osoittamaan voittajan ja arvioimaan omaa suoritustaan voittajaan nähden. Tutkimuksen tulokset tukevat käsitystä siitä, että lapset ymmärtävät jo esiopetusikäisenä kilpailun luonteen ja voittamisen tarkoituksen. (Tsiakara & Digelidis, 2015, s.1115.)

Kasvatuksen ja opetuksen kontekstissa kilpailua voidaan luoda esimerkiksi muodostamalla yksilöistä tai ryhmistä joukkueita. Näin kilpailua ja menestymistä voidaan korostaa ja tehdä näkyväksi, ja tällaisia käytäntöjä on hyödynnetty kouluympäristössä jo pitkään. Samalla on kuitenkin tärkeää tunnistaa, että kilpailun korostaminen johtaa usein väistämättä tilanteisiin, joissa kaikki eivät voi menestyä. Tällöin osa osallistujista saattaa kokea myös epäonnistumisen tai menestymättömyyden tunteita (Koski, 2017, s.110)

Riley ja Karnes (1999, s.83) ovat luokitelleet kilpailutilanteista viisi havaittavaa hyötyä. Näitä voidaan havainnoida varsinkin silloin, kun kilpailutilanne on järjestetty. Ensinnäkin he ovat sitä mieltä, että kilpailutilanne kehittää oppimistaitoja. Toiseksi kilpailutilanne mahdollistaa opettajien yhdistellä eri teemoja ja oppiaineita opetukseen ja lisäksi mahdollistaa oppilaiden yksilöllisen ja eriytetyn tekemisen. Kolmanneksi oppilaiden sosiaaliset taidot kehittyvät kilpailutilanteissa, koska tällaisessa tilanteessa

oppilaat ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Neljäs etu on se, että lapset oppivat suunnitelmallisuutta ja saavuttavat asetettuja tavoitteita. Se kasvattaa lasta henkisesti, kun tulee voittoja ja häviöitä, motivoi toimimaan ja opettaa lapselle itsensä arvostamista. Viidentenä etuna pidetään sitä, että lapsi kehittää kilpailutilanteen avulla taitoja, joista on apua koko elämän ajaksi.

2.3.2 Rakentava kilpailu

Sheirdan ja Williams (2011) ovat tutkineet rakentavaa kilpailua lasten keskuudessa. Rakentava kilpailu koostuu kuudesta eri osiosta. Nämä osiot ovat: ei voittaja eikä häviöjä, sosiaalisen osaamisen vertailu, luova motivaatio, vastavuoroinen ohjaus, voittamiseen pyrkimys sekä omien ajateltujen kykyjen ja potentiaalin ylittäminen. Osiot eivät ole missään järjestyksessä toisiinsa verrattuna, vaan ne ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja riippuvaisia toisistaan. Yksittäisissä rakentavissa kilpailutilanteissa joku osio on aina aktiivinen ja vaikuttaa oppimistilanteeseen. Kasvatuksellisenä ilmiönä rakentava kilpailu kehittyy ja muotoutuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Lisäksi siihen vaikuttavat ihmisten kokemus aiheesta, opetussuunnitelman yleiset tavoitteet ja oppimisen mahdollisuudet. Rakentavan kilpailun osiot ovat myös riippuvaisia aiheesta, tilanteesta, kilpailun kohteesta, yksilöiden välisistä suhteista, vallitsevasta ilmapiiristä sekä ystävyuden asteesta. Kyseisessä asiassa keskitytään siihen, miten kilpailun avulla voitaisiin rakentavasti tukea lapsia erilaisissa oppimistilanteissa ja oppimistavoissa motivoidessa lasta. Tutkijat kirjoittavat siitä, että lapset ja opettajat ovat erimieltä, miten suhtautua kilpailuun esiopetuksessa ja siinä, minkälaisia eri toimintatapoja he ajattelevat kilpailutilanteissa olevan. Lapset ovat sitä mieltä, että kilpailu on vahvasti mukana arkipäivässä ja oppimistilanteissa. Opettajat sen sijaan ajattelevat kilpailutilanteista kielteisemmin ja ovat sitä mieltä, että kilpailu on oppimistilanteessa toimintaa vahingoittava tekijä. (Sheirdan & Williams, 2011, s.152–153, 161.)

Johnson ja Johnson (2001) ovat sitä mieltä, että rakentavalla kilpailulla voi olla positiivisia vaikutuksia tekemisen lopputuloksiin. Varsinkin, jos se sijoittuu aiheeseen, jossa ideana yhteistyö ja sen säännöt ovat selkeästi esitetty. Olennaista tällaisessa rakentavassa kilpailussa on yhteisymmärrys kilpailun luonteesta ja ympäristöstä,

alkamis- ja päättymisajankohdasta sekä säännöistä ja voiton arvioinnista. Rakentavan kilpailun tärkein osa on se, että säännöt ja arvoinnit on oikeudenmukaiset ja selkeät, jos näin ei ole niin tilanne on epäselvä ja voi aiheuttaa negatiivista tunnelmaa.

Positiivisia vaikutuksia rakenteellisesta kilpailusta voi syntyä myös silloin, kun kilpailutehtävä tai aihe on yksinkertainen ja hallittavissa, kaikilla mahdollisuus menestyä ja lopputulos ei välttämättä ole merkityksellinen. (Johnson & Johnson 2001, s.23.)

2.3.3 Agon -leikki osana lasten kilpailullista toimintaa

Kalliala (1999, s.40.) viittaa Cailloisin (1958) esittämään leikkiluokitteluun, jossa leikki jaetaan neljään pääryhmään: kilpailu, sattuma, kuvittelu ja huimaus. Näitä neljää pääryhmää vastaavat nimitykset ovat agon, alea, mimicry ja ilinx. Kallialan mukaan Cailloisin luokituksen pätevyyttä on syytä tarkastella analysoimalla muita tuttuja leikkejä eri pääteemojen näkökulmasta. Vaikka kilpailu on tyypillinen piirre useimmille sääntöleikeille, kuten esimerkiksi kirkonrotalle, on silti mahdollista, että lapsi osallistuu leikkiin ensisijaisesti yhdessäolon eikä kilpailun vuoksi. Tästä huolimatta voidaan ajatella, että itse leikki sisältää henkilökohtaisista merkityksenantotavoista riippumattoman kilpailullisen elementin. Mikäli olisi yhdentekevää, pyrkiikö pelaaja tulemaan löydetyksi viimeisenä tai pelastaako hän muita, leikin keskeinen idea katoaisi. (Kalliala, 1999, s. 40.)

Cailloisin leikkiluokituksen merkittävin vahvuus on sen kyvyssä jäsentää leikkejä niiden keskeisten, toisistaan poikkeavien peruspiirteiden kautta. Kilpailun, sattuman, kuvittelun ja huimauksen käsitteet tarjoavat näkökulman, joka ei ole itsestään selvä, mutta joka auttaa hahmottamaan leikkikulttuuria kokonaisuutena. Tällöin huomio ei rajoitu yksittäisiin leikin muotoihin, kuten lasten suulliseen leikkiperinteeseen, vaan ulottuu laajempiin leikin rakenteellisiin ominaisuuksiin (Kalliala, 1999, s. 41.)

Kilpailu (agonleikki) muodostaa monien leikkien perustan, ja sille on ominaista keinotekoisesti tuotettu osallistujien yhdenvertaisuus. Reilun pelin hengessä käydyssä

kilpailussa voittaja saavuttaa muiden arvostuksen. Tämä piirre korostuu erityisesti urheilukilpailuissa ja niiden erilaisissa sovelluksissa riippumatta osallistujien lukumäärästä tai kilpailun muodosta. Kilpailua motivoi ensisijaisesti voiton tavoittelu. Tästä syystä kilpailuun osallistuminen edellyttää tarkkaavaisuutta, harjoittelua, sinnikkyyttä, itsekuria ja vahvaa tahtoa menestyä. Kilpailutilanteessa osallistuja toimii omien kykyjensä varassa ja pyrkii parhaaseen mahdolliseen suoritukseen. Voiton arvo perustuu siihen, että se on saavutettu reilussa kamppailussa, jossa kaikkien kilpailijoiden mahdollisuudet on määritelty yhdenvertaisiksi sääntöjen kautta. (Kalliala, 1999, s.42.)

Lapset haastavat toisensa erilaisiin kestävyyttä ja sietokykyä koetteleviin tehtäviin jo ennen varsinaisten sääntöleikkien ja kilpailujen alkamista. Vastakkainasettelu voi ilmetä esimerkiksi siinä, kuka kestää pisimpään epämukavuutta, kuten auringon katsomista, kutittamista tai silmien räpäyttämättä pitämistä. (Kalliala, 1999, s.42.)

2.4 Kilpailuhenkisyyden psykologiset taustatekijät varhaislapsuudessa

2.4.1 Tunteet

Tunneprosessit muodostavat automaattisen säätelyjärjestelmän, joka toimii sisäisten ja ulkoisten tekijöiden rajapinnassa ja ohjaa mielen ja kehon toimintaa ympäristön asettamien vaatimusten mukaisesti. Tunteiden keskeinen tehtävä on viestiä siitä, miten hyvin asiat etenevät suhteessa yksilön omiin toiveisiin ja tavoitteisiin. Kun tilanteet etenevät toivotulla tavalla, myönteinen suhtautuminen ja positiiviset tunnekokemukset ovat luontevia, kun taas vastoinkäymiset herättävät usein haastavampia tunteita. Tunteiden nopea aktivoituminen liittyy niiden keskeiseen tehtävään turvata yksilön selviytyminen uhkaavissa tilanteissa. (Sainio, 2020, s. 28.)

Lapsi harjoittelee arjessaan jatkuvasti oman tahtonsa ilmaisua sekä itsesäätelyä, mikä edellyttää tasapainon löytämistä näiden kahden välillä. Ristiriitatilanteet ovat osa lapsen kehitystä, ja niiden ratkaiseminen vaatii aikuiselta sensitiivistä otetta sekä lapsen tunteiden kannattelua ja sanoittamista. (Wiman, 2022, s.134.)

Ympäristön sekä omien kehollisten tuntemusten arviointi perustuu aivojen tunnesysteemiin, jonka avulla yksilö hahmottaa esimerkiksi rauhallisuuden, turvallisuuden ja kiintymyksen kokemuksia. Tunteet toimivat välineenä, jonka avulla ihminen havainnoi ja arvioi ympäristössään hyvinvointia tukevia tekijöitä, kuten läheisyyttä ja turvallisuutta, sekä hyvinvointia uhkaavia tekijöitä, kuten fyysistä vaaraa ja kielteistä sosiaalista vuorovaikutusta. (Sainio, 2020, s. 28.)

Jotta lapsi kykenee hyödyntämään tunteita osana vuorovaikutusta ja itsesäätelyä, on hänen tärkeää oppia tunnistamaan keskeiset perustunteet, kuten ilo, suru, pelko ja viha. (Riihonen & Koskinen, 2020, s. 64.) Riihosen ja Koskisen (2020) mukaan tunteisiin on usein vaikea vaikuttaa suoraan, sillä ne syntyvät ja muuttuvat osin itsestään. Sen sijaan yksilö voi vaikuttaa ajatuksiinsa, toimintaansa ja kehon reaktioihin, ja näillä osaluilla tapahtuvat muutokset voivat heijastua myös tunnekokemukseen. Erityisesti kehollisten reaktioiden tunnistaminen ja niihin vaikuttaminen tarjoaa keinon lieventää haastavia tunteita. (Riihonen & Koskinen, 2020, s. 84.)

Lapsilla yhteys omaan kehoon on usein vahva, eikä kehoa ja mieltä eroteta toisistaan, vaan ne muodostavat kokonaisuuden. Tunteet ilmenevät lapsilla usein kehollisina tuntemuksina, jotka syntyvät hermoston ja fysiologisten säätelyjärjestelmien aktivoitumisen seurauksena. Lapsen tunnetaitojen tukemiseen kuuluu kehollisen virittymisen tunnistaminen sekä lapsen ohjaaminen havaitsemaan ne kehon merkit, jotka ennakoivat hermostumista ja voimakkaita tunnereaktioita, kuten raivostumista. (Riihonen, 2020, s. 85.)

Mikäli tunteista ei arjessa puhuta, voivat ne kehollisine reaktioineen näyttäytyä lapselle vieraina ja epämiellyttävinä kokemuksina, joita hän pyrkii välttelemään. Tunteiden kohtaamisen vaikeus voi ilmetä esimerkiksi vetäytymisenä tai aggressiivisena käyttäytymisenä tilanteissa, joissa tunteita herää. Epämiellyttävien tunteiden välttely saattaa johtaa myös poikkeavaan toimintaan. Erityisesti silloin, kun lapsella on voimakkaita tunnekokemuksia ja haasteita niiden säätelyssä, tunnepuheen tekeminen luontevaksi osaksi arkea on välttämätöntä (Riihonen, 2020, s. 66.)

2.4.2 Itsesäätely

Sainion (2020) mukaan itsesäätelyllä tarkoitetaan lapsen kehittyvää kykyä hallita omaa toimintaansa ja viivästä välittömiä reaktioita tilanteissa, jotka herättävät voimakkaita tunteita tai impulssin toimia heti. Tällaisia tilanteita lasten arjessa ovat esimerkiksi pettymys, mielihäiriö, jännitys, pelästyminen ja turhautuminen. Nykytutkimuksen mukaan itsesäätely on mukautuva ja moniulotteinen taito, jonka kehittyminen perustuu toiminnanohjauksen vahvistumiseen. Säätely ei ole pysyvä ominaisuus, vaan se vaihtelee yksilöllisesti ja on tiiviissä yhteydessä aivojen neurologiseen kehitykseen. (Sainio, 2020, s.27.)

Itsesäätelytaidot sekä kyky tunnistaa ja ymmärtää omia tunteita ovat keskeisiä sosiaalisen vuorovaikutuksen kehittämisessä. Ahosen (2015) mukaan itsesäätelyn vahvistuessa lapsi oppii vähitellen arvioimaan, millainen käyttäytyminen on eri tilanteissa tarkoituksenmukaista, sekä ymmärtämään, että omalla toiminnalla on vaikutusta ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen. Näin itsesäätely tukee lapsen osallistumista yhteisiin tilanteisiin ja vuorovaikutussuhteisiin. (Ahonen, 2015, s.33.)

Itsesäätely on jatkuva prosessi, joka on läsnä kaikessa toiminnassa ja joka ohjaa sekä lapsen sisäistä tasapainoa että ulospäin näkyvää käyttäytymistä tilanteeseen sopivaksi. Toiminnanohjauksen kehittyminen mahdollistaa tunteiden, ajatusten ja havaintojen tarkoituksenmukaisen säätelyn. Itsesäätelyyn vaikuttavat useat sisäiset ja ulkoiset tekijät, joista keskeisimpiä ovat lapsen omat valmiudet, häntä ympäröivien aikuisten toiminta ja vuorovaikutus sekä käytettävissä olevan energian määrä (Sainio, 2020, s.27–28).

Esikouluikä on itsesäätelytaitojen kehityksen kannalta merkittävä vaihe, sillä toiminnanohjauksesta vastaavan etuotsalohkon sekä sitä tukevien hermoverkkojen kehitys etenee tällöin kiihtyvällä tahdilla. Tämän ikäkauden lapsia kiinnostavat erityisesti erilaiset pelit ja sääntöleikit, jotka tarjoavat luontevia mahdollisuuksia harjoitella itsesäätelyä, kuten vuoron odottamista, sääntöjen noudattamista ja tunteiden hallintaa. (Sainio, 2020, s.104)

Itsesäätelytaitojen oppiminen on yksi varhaiskasvatusvuosien keskeisistä kehitystehtävistä, ja se luo perustaa myöhemmälle koulumenestykselle sekä elämänhallinnalle. Varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä toimivilla aikuisilla on tärkeä rooli lapsen säätelytaitojen tukemisessa, sillä lapsi viettää näissä ympäristöissä suuren osan valveillaoloajastaan. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokevat usein itsesäätelytaitojen vahvistamisen jopa tärkeämmäksi tavoitteeksi kuin akateemisten taitojen kehittämisen. (Sainio, 2020, s.95.)

2.4.3 Motivaation itsemääräämisteoria

Itsemääräämisteoria on yksi tutkituimmista ja laajimmin sovelletuista motivaatioteorioista. Sitä on hyödynnetty muun muassa oppimisen, työelämän ja huippu-urheilun konteksteissa. Teoria perustuu ajatukseen, että ihmisellä on luontainen taipumus psykologiseen kasvuun, oppimiseen ja ympäristönsä hallintaan. (Vasalampi, 2022, s. 12–13.)

Itsemääräämisteorian mukaan motivaatio voidaan kuvata jatkumona, jonka toisessa päässä on amotivaatio eli motivaation puuttuminen ja toisessa päässä sisäinen motivaatio. Näiden väliin sijoittuvat ulkoisen motivaation eri muodot: ulkoinen säätely, pakotettu säätely, tunnistettu säätely ja integroitu säätely. Amotivaatio edustaa jatkumon alinta autonomian tasoa, jolloin yksilöltä puuttuu kokonaan motivaatio toimintaan (Liukkonen & Jaakkola, 2017, s. 151.) Itsemääräämisteorian näkökulmasta motivaation kehittymiseen vaikuttavat kolme psykologista perustarvetta: autonomia, pätevyys ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus. Näiden tarpeiden tyydyttyminen edistää sisäistä motivaatiota sekä hyvinvointia (Vasalampi, 2022, s. 14–15; Liukkonen & Jaakkola, 2017, s. 147.)

Lapsuudessa toiminta perustuu usein leikkiin ja uteliaisuuteen, ja sitä ohjaa pääosin sisäinen motivaatio. Kehityksen myötä ulkoisen motivaation merkitys kasvaa, kun sosiaalistuminen ja ulkoiset vaatimukset lisääntyvät. Hyvinvoinnin ja oppimisen kannalta on kuitenkin tärkeää, että motivaatio säilyy pääosin sisäisenä, sillä se tukee pitkäjänteisyyttä, ponnistelua ja sitoutumista tehtäviin (Vasalampi, 2022, s. 30–33.)

Pienen lapsen kohdalla motivaatio ilmenee käyttäytymisenä ja toimintana, joita motiivit ohjaavat ja ylläpitävät. Motivaatio vaikuttaa lapsen valintoihin, toiminnan intensiteettiin sekä pysyvyyteen, ja se toimii vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa erityisesti sosiaalisten suhteiden kautta (Laitinen, 2021, s. 24, 107.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet tukevat lapsen motivaation kehittymistä tarjoamalla mahdollisuuksia vaikuttaa toiminnan sisältöihin ja toteutustapoihin sekä vahvistamalla yhteenkuuluvuuden tunnetta, osallisuutta, itsenäisyyttä ja kyvykkyyden kokemuksia (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018.)

2.4.4 Motivaation tavoiteorientaatioteoria

Motivaatiota voidaan tarkastella myös siitä näkökulmasta, miten yksilö määrittelee onnistumisen ja pätevyyden suoritustilanteissa. Tätä tarkastellaan tavoiteorientaatioteorian kautta. Tavoiteorientaatioteorian mukaan suoritustilanteissa on kaksi erilaista tapaa osoittaa pätevyyttä ja kokea onnistumista: tehtäväsuuntautuneisuus ja minäsuuntautuneisuus. Tehtäväsuuntautuneisuudessa pätevyyden tunne syntyy oman kehittymisen ja yrittämisen kautta. Tällöin oppija keskittyy enemmän oppimisprosessiin, yrittämiseen ja omien taitojen kehittämiseen kuin siihen, miten hänen suorituksensa vertautuu muiden suorituksiin (Liukkonen & Jaakkola, 2017, s. 153).

Tehtäväsuuntautuneessa motivaatioilmastossa opettaja kannustaa oppijoita uuden oppimiseen, parhaansa yrittämiseen sekä omien taitojen kehittämiseen. Oppijoita rohkaistaan jatkamaan yrittämistä myös virheiden jälkeen, ja ilmastossa korostuvat autonomia sekä yhdessä tekeminen. Minäsuuntautuneessa motivaatioilmastossa oppijat kilpailevat keskenään ja vertaavat suorituksiaan toisten suorituksiin tai normitaulukoihin. Tällöin virheiden välttäminen korostuu ja yhteistyön merkitys vähenee (Liukkonen & Jaakkola, 2017, s. 299.)

Jos opettaja toimii kilpailullisesti, oppimisympäristöstä voi muodostua helposti kilpailusuuntautunut, ellei tehtäväsuuntautuneisuutta tietoisesti vahvisteta (Liukkonen & Jaakkola, 2017, s. 300). Minäsuuntautuneisuus ei välttämättä haittaa taitavia oppijoita, mutta vähemmän taitaville se voi lisätä motivaation heikkenemisen riskiä. Tämän vuoksi opetuksessa on tärkeää sisällyttää riittävästi tehtäväsuuntautuneita elementtejä (Liukkonen & Jaakkola, 2017, s. 301.)

2.4.5 Sosiaaliset taidot

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan nykyään yleisesti niitä keinoja, joiden avulla ihmiset ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja tulevat ymmärretyiksi. Osa sosiaalisista taidoista, kuten tervehtiminen, katsekontakti ja sopiva käyttäytyminen ryhmässä, omaksutaan lapsilla usein ilman erityistä ohjausta. Myös toisten huomioon ottaminen ja empaattinen toiminta kuuluvat sosiaalisten taitojen piiriin (Riihonen & Koskinen, 2020, s. 193).

Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot edustavat erillisiä mutta toisiinsa liittyviä konstruktioita. Sosiaalisuus viittaa yksilön taipumukseen hakeutua muiden seuraan, kun taas sosiaaliset taidot kuvaavat yksilön kykyä toimia tehokkaasti sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Korkea sosiaalisuus ei siten edellytä kehittyneitä sosiaalisia taitoja, eikä vahva sosiaalinen kompetenssi välttämättä merkitse suurta sosiaalisen vuorovaikutuksen tarvetta. (Keltikangas-Järvinen, 2010 s.17.) Päiväkodin vertaisyhteisössä lapset saavat ensimmäiset kokemuksensa siitä, millaista on kuulua johonkin ryhmään. He oppivat, miltä yhteisöön kuuluminen tuntuu, miten jäsenyys saavutetaan ja millaisia haasteita siihen voi liittyä. (Marjanen, Marttila & Varsa, 2013, s. 22.)

Marjanen ym. (2013) mukaan lasten yhteisöön kuuluminen edellyttää neuvottelua yhteisistä arvoista, säännöistä ja normeista sekä jaettuja leikkimieltymyksiä ja kiinnostuksen kohteita. Päiväkodissa yhteinen leikki muodostaa keskeisen kontekstin lasten yhteisöjen rakentumiselle, ja sillä voidaan katsoa olevan jopa ratkaiseva merkitys

tässä prosessissa. Koska yhteisön ja yhteisen toiminnan rakentuminen perustuu vapaaehtoisuuteen, lasten väliset tunnesiteet erityisesti ystävyyssuhteet ovat keskeisiä yhteisön muodostumisen kannalta. (Marjanen ym. 2013, s. 23.)

Yhteisöllisyyden rakentaminen on tärkeää aloittaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tutkimukset ovat osoittaneet, että ilmiöt kuten syrjäytyminen ja kiusaaminen voivat ilmetä jo pienten lasten arjessa. Vaikka yhteisöllisyys perustuu ensisijaisesti yksilöiden välisiin tunnekokemuksiin, siihen kuuluu olennaisesti myös erilaisten taitojen oppiminen, kuten ryhmän ja yhteisön rakentaminen sekä niiden toiminnan tukeminen. Näiden keskeisten taitojen perusta muodostuu varhaislapsuudessa, erityisesti lapsen ensimmäisissä kokemuksissa ryhmän jäsenenä toimimisesta. Päiväkodissa aikuisilla on keskeinen rooli yhteisöllisyyden kehittämisessä, sillä he toimivat sekä sen edistäjinä että esimerkkeinä lapsille. (Marjanen ym. 2013, s. 23.)

Sosiaalinen yhteenkuuluvuus tarkoittaa kokemusta ryhmään kuulumisesta sekä tunnetta turvallisuudesta ja hyväksytyksi tulemisesta ryhmässä toimiessa. Se ilmenee yksilön pyrkimyksenä muodostaa läheisiä suhteita muihin sekä tarpeena kokea yhteyttä ja yhteenkuuluvuutta muiden kanssa. Ihmisillä on luontainen tarve kuulua ryhmään ja kokea myönteisiä tunteita ryhmässä toimimisesta. Sosiaalisen yhteenkuuluvuuden kokemukset voivat toimia merkittävänä motivaation lähteenä (Liukkonen & Jaakkola 2017, s.148.)

3 Tutkimuskysymys ja tutkimuksen tavoite

Tässä kappaleessa esitellään tutkielman tarkoitus, tavoite sekä tutkimus kysymykset. Tämän työn tarkoituksena on tarkastella, mitä kilpailuhenkisyys on ilmiönä sekä millaisin eri muodoin se ilmenee alle kouluikäisten lasten toiminnassa. Aihetta lähestytään analysoimalla aiempaa tutkimuskirjallisuutta ja tieteellisiä artikkeleita, jotka käsittelevät lasten toimintaa, vuorovaikutusta, motivaatiota ja tunne-elämää varhaiskasvatuksen kontekstissa.

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa kokonaisvaltainen kuva kilpailuhenkisyydestä osana varhaislapsuutta sekä lisätä ymmärrystä siitä, miten ilmiö näyttäytyy lasten arjessa. Tarkoituksena on myös jäsentää kilpailuhenkisyyden erilaisia ilmenemismuotoja sekä tarkastella niitä suhteessa lapsen kehitykseen, kuten tunteiden säätelyyn, itsesäätelytaitoihin ja motivaatioon. Lisäksi tavoitteena on tuoda esiin, millaisia merkityksiä kilpailuhenkisyydellä voi olla lapsen oppimisen, sosiaalisten suhteiden ja hyvinvoinnin kannalta.

Tutkimus toteutetaan systemaattisena kirjallisuuskatsauksena, jonka avulla kootaan, vertaillaan ja analysoidaan aiempaa tutkimustietoa. Kirjallisuuskatsauksen avulla pyritään muodostamaan selkeä ja jäsennelty kokonaiskuva tutkittavasta ilmiöstä sekä tunnistamaan keskeisiä teemoja ja näkökulmia, joita tutkimuskirjallisuudessa on esitetty kilpailuhenkisyydestä varhaiskasvatuksessa.

Tutkimuskysymyksiä on kaksi:

1. Mitä kilpailuhenkisyys on?
2. Millaisin eri muodoin se voi ilmetä alle kouluikäisten lasten toiminnassa?

4 Tutkimuksen toteutuksen prosessi

4.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus toteutetaan kirjallisuuskatsauksena.

Kirjallisuuskatsaus on tutkimusmenetelmä ja -tekniikka, jossa tarkastellaan aiempaa tutkimusta. Käytännössä se tarkoittaa “tutkimusta tutkimuksesta” – aiempien tutkimusten tuloksia kootaan, analysoidaan ja tulkitaan siten, että ne muodostavat perustan uusille tutkimushavainnoille ja johtopäätöksille. Kirjallisuuskatsauksessa voidaan keskittyä erityisesti siihen, miten eri lähteet liittyvät toisiinsa ja millaisia menetelmiä niissä on käytetty. Tällöin puhutaan systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta, jossa tarkastelu tapahtuu järjestelmällisesti ja kriittisesti, jotta tutkimuskentästä saadaan mahdollisimman kattava ja luotettava kokonaiskuva. (Salminen, 2011, s.4.)

Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tavoitteena on, että kirjallisuuskatsauksessa pystytään esittämään yhteenveto, jossa käsitellään sitä, mitä aiheesta ja aiheeseen liittyvistä käytännöistä tiedetään tai ei vielä tiedetä. Tärkeimpänä tavoitteena on referoida tieto sekä ilmaista, miten tieto on muuttunut ja mihin suuntaan aihepiirin ja alan tutkimustieto on muuttumassa ja kehittymässä. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa pyritään löytämään aina runsaalla hakuprosessilla vastauksia tutkimuskysymykseen. (Vilka, 2023, s. 22–25.)

Kirjallisuuskatsauksella on useita keskeisiä tavoitteita. Ensinnäkin sen tarkoituksena on kehittää olemassa olevia teorioita sekä mahdollisesti luoda uutta teoreettista ymmärrystä. Toiseksi kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan arvioida ja testata teorian toimivuutta ja sovellettavuutta. Kolmanneksi katsaus auttaa muodostamaan kokonaisvaltaisen kuvan tietystä aihealueesta tai ilmiöstä. Neljänneksi se mahdollistaa tutkimuskentän keskeisten ongelmien ja aukkojen tunnistamisen. Viidenneksi kirjallisuuskatsaus voi myös kuvata, miten jokin teoria tai ajatussuunta on kehittynyt ajan myötä. (Salminen, 2011, s.3.)

4.2 Aineiston valinta

Taulukossa 1 esitetään tämän tutkimuksen aineistonkeruusuunnitelma. Taulukkoon on koottu keskeiset periaatteet ja valinnat, joiden pohjalta kirjallisuuskatsauksen aineisto on haettu ja rajattu. Se sisältää tutkimuskysymykset, käytetyt hakusanat, tietokannat sekä aineiston sisäänottokriteerit ja poissulkukriteerit. Näiden avulla aineiston haku on pyritty toteuttamaan systemaattisesti ja läpinäkyvästi.

TAULUKKO 1. Aineiston keruusuunnitelma

Osa-alue	Sisältö
Tutkimuskysymykset	Miten kilpailuhenkisyys on? Millaisin eri muodoin se voi ilmetä alle kouluikäisten lasten toiminnassa?
Hakusanat	Varhaiskasvatus, kilpailuhenkisyys; Varhaiskasvatus ja kilpailu; Early childhood education and competitiveness; Competition in preschool / early childhood education; Competitive behaviour AND children; Competi* AND early childhood education; Play and competition; Children AND competitive situations
Tietokannat	Google Scholar, Volter, Finna, Keenious, Ebsco, ERIC
Hyväksytyn aineiston kriteerit	Vertaisarvioitu julkaisu, jossa lähdeviitteet ja lähdeluettelo; Aineisto tieteellisistä tietokannoista; Suomen- tai englanninkielinen; Koko teksti saatavilla; Julkaistu viimeisen 30 vuoden aikana

Poissuljetun aineiston kriteerit	Opinnäytetyöt ja ei-tieteelliset julkaisut; Muu kieli kuin suomi tai englanti; Koko teksti ei saatavilla; Ei vertaisarvioitu
----------------------------------	---

Aineiston valinnassa on hyödynnetty useita tieteellisiä tietokantoja, jotta tutkimuksesta saataisiin mahdollisimman kattava ja monipuolinen kokonaiskuva. Hakusanat on muodostettu tutkimuskysymysten pohjalta sekä suomeksi että englanniksi, jotta relevanttia kansainvälistä tutkimusta ei rajautuisi pois. Hyväksytyt aineiston kriteereillä on pyritty varmistamaan tutkimuksen luotettavuus ja laatu, kun taas poissulkukriteerit rajaavat aineistosta pois tutkimuksen kannalta epäolennaiset tai vähemmän luotettavat lähteet.

Taulukko on esitetty tässä tutkimuksen läpinäkyvyyden ja toistettavuuden lisäämiseksi. Sen avulla lukija voi arvioida, miten aineisto on valittu ja millaisiin perusteisiin kirjallisuuskatsaus pohjautuu. Lisäksi se selkeyttää tutkimusprosessia ja osoittaa, että aineiston keruu on toteutettu systemaattisesti tutkimuskysymyksiin vastaten.

4.3 Aineiston analyysi

Salminen (2011) mukaan kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kolmeen eri tyyppiin, kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen ja meta-analyysiin. Tutkimuksessamme käytämme kuvailevaa kirjallisuuskatsausta ja siitä vielä erityisesti narratiivista kirjallisuuskatsausta. Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan antaa kattava kuvaus käsiteltävästä aiheesta tai valitun aiheen historiasta ja kehityksen kulusta. Narratiivinen katsaus voidaan vielä jakaa kolmeen eri tyyppiin, toimitukselliseen, kommentoivaan ja yleiskatsaukseen. (Salminen, 2011, s.7.)

Valitsimme tutkimukseen yleiskatsauksen. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus eli narratiivinen yleiskatsaus, on laajin tapa toteuttaa kirjallisuuskatsaus. Sen tarkoituksena on tiivistää aiempaa tutkimusta kuvailevalla ja johdonmukaisella tavalla.

Tässä menetelmässä aineistoa ei yleensä valita systemaattisesti, mutta silti voidaan tehdä johtopäätöksiä, jotka perustuvat tutkimusten synteesiin. Narratiivinen katsaus voi olla myös kriittinen, vaikka kriittisyys ei ole sen tyypillinen ominaisuus. (Salminen, 2011, s.7.)

Kirjallisuuskatsaus etenee useassa vaiheessa, joita ovat tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimusongelman määrittely, kirjallisuuden haku ja aineiston valinta, tutkimusten arviointi, aineiston analysointi ja yhdistäminen sekä tulosten raportointi. Sopivan aineiston löytämiseksi tarvitaan suunnitelmallinen ja järjestelmällinen hakutapa, jotta aiheeseen liittyvät keskeiset ja laadukkaat lähteet löytyvät. Tähän vaiheeseen on tärkeää käyttää riittävästi aikaa, sillä se vaikuttaa merkittävästi tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkijan tulee määritellä aiheen kannalta tärkeät käsitteet, joita käytetään hakusanoina. Lisäksi hakustrategiaan kuuluu sisäänotto- ja poissulkukriteerien laatiminen, jotka helpottavat sopivan ja luotettavan aineiston valintaa. (Stolt ym. 2015, 23–26.)

4.4 Aineiston kuvaus

Taulukossa 2 kuvataan tähän kirjallisuuskatsaukseen valittu aineisto sekä keskeiset perusteet aineiston valinnalle. Taulukkoon on koottu tutkimukset, joita analysoidaan tässä työssä, sekä lyhyet kuvaukset niiden sisällöstä ja merkityksestä tutkimuksen kannalta. Näin lukijalle muodostuu selkeä kokonaiskuva siitä, millaiseen tutkimustietoon kirjallisuuskatsaus perustuu.

Aineiston kuvaus havainnollistaa, että valitut tutkimukset tarkastelevat kilpailuhenkisyyttä useista eri näkökulmista. Mukana on tutkimuksia, jotka käsittelevät lasten kilpailukäyttäytymistä, kilpailutilanteisiin liittyviä tunteita ja kokemuksia sekä kilpailun pedagogista merkitystä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi osa tutkimuksista tarkastelee aikuisten toimintaa ja sen vaikutusta lasten käyttäytymiseen, mikä tuo tärkeän näkökulman kilpailutilanteiden ohjaamiseen ja ymmärtämiseen.

TAULUKKO 2. Aineistojen valintakriteerit (tutkimukset)

Julkaisu	Mitä aihetta julkaisu käsittelee?	Miksi julkaisu on valittu?
Ahonen, L. (2015). Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa.	Käsittelee varhaiskasvattajien toimintaa haastavissa kasvatustilanteissa.	Tarkastelee aikuisten toimintaa ja sen vaikutusta lasten käyttäytymiseen.
Heikintalo, T. & Keskinen, S. (2005). Kilpailu koulussa kuudesluokkalaisten ja lukiolaisten kokemana.	Käsittelee oppilaiden kokemuksia kilpailusta koulussa.	Tuo esiin oppilaiden näkökulmia kilpailutilanteisiin.
Hu, Y. & Zhu, Y. (2018). Exploring an age difference in preschool children's competitiveness following a competition.	Käsittelee pienten lasten kilpailukäyttäytymistä.	Tarkastelee kilpailua varhaiskasvatuksen kontekstissa.
Pekrun, R. ym. (2002). Academic Emotions in Students' Self-Regulated Learning and Achievement.	Käsittelee oppimiseen liittyviä tunteita.	Kilpailu herättää oppimiseen liittyviä tunnekokemuksia.
Riley, T. L. & Karnes, F. A. (1999). Competitions and exceptional children: A great combination.	Käsittelee kilpailun merkitystä erityislapsille.	Tuo esiin yksilöllisiä eroja kilpailutilanteissa.
Sheridan, S. & Williams, P. (2006). Constructive competition in preschool.	Käsittelee rakentavaa kilpailua varhaiskasvatuksessa.	Tarkastelee kilpailun positiivisia vaikutuksia.

Sheridan, S. & Williams, P. (2011). Developing Individual Goals, Shared Goals, and the Goals of Others.	Käsittelee kilpailua oppimisympäristöissä.	Syventää kilpailun pedagogista ymmärrystä.
Tsiakara, A. & Digelidis, N. (2014). Assessing preschool children's competitive behaviour.	Käsittelee lasten kilpailukäyttäytymistä havainnoinnin kautta.	Tarjoaa empiiristä tutkimustietoa.
Tsiakara, A. & Digelidis, N. (2015). Preschoolers' perceptions of performance and satisfaction under competitive and non-competitive conditions.	Käsittelee lasten kokemuksia kilpailusta.	Tuo esiin lasten omia kokemuksia.
Uyanık, G. ym. (2023). The analysis of relationship between competition styles and play skills of preschool children.	Käsittelee kilpailutyyliden ja leikkitaitojen yhteyttä.	Yhdistää kilpailun sosiaalisiin taitoihin.

Taulukon avulla tuodaan esiin myös se, että aineisto koostuu sekä teoreettisista että empiirisistä tutkimuksista. Tämä mahdollistaa ilmiön tarkastelun sekä käsitteellisellä että käytännön tasolla. Aineiston monipuolisuus tukee tutkimuskysymyksiin vastaamista ja auttaa muodostamaan kokonaisvaltaisen kuvan kilpailuhenkisyydestä alle kouluikäisten lasten toiminnassa. Taulukko on esitetty tutkimuksen läpinäkyvyyden lisäämiseksi. Sen avulla lukija voi arvioida aineiston relevanssia ja sitä, miten valitut tutkimukset vastaavat asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

5 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusprosessissa on noudatettu hyvän tieteellisen käytännön periaatteita, erityisesti läpinäkyvyyttä, rehellisyyttä ja luotettavuutta (Keiski ym., 2023).

Tiedonhaussa on käytetty systemaattisesti useita tieteellisiä tietokantoja ja kaikki valitut lähteet ovat vertaisarvioituja julkaisuja. Aineiston keruu ja valinta perustuu ennalta määriteltyihin kriteereihin. Tämä lisää tutkimuksen johdonmukaisuutta. Tutkielma on systemaattinen kirjallisuuskatsaus, eikä tutkimukseen ole osallistunut ulkopuolisia tekijöitä.

Lähteet ovat merkitty oikealla asianmukaisella tavalla ja niihin on viitattu tieteellisen käytännön ohjeiden mukaisesti. Lähteiden käytössä on noudatettu erityistä tarkkaavaisuutta. Valittu aineisto on vertaisarvioituja tutkimuksia, lähteitä ei ole vääristely sekä oma ajattelu erottuu selkeästi teksteissä. Plagiointi on vältetty kirjoittamalla omin sanoin ja viittaamalla oikealla tavalla. Tutkimus etenee johdonmukaisesti teoreettisesta viitekehuksesta tutkimuskysymyksiin, aineistoon ja analyysiin, mikä vahvistaa sen uskottavuutta (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Luotettavuutta voi kuitenkin heikentää tutkijoiden ennako-oletukset sekä aineiston rajaus.

Aineistossa mukana englanninkielisiä lähteitä, mikä on voinut tuoda haasteita käännöksiin ja lisätä tulkinnallisuutta. Lisäksi systemaattisiin kirjallisuuskatsauksiin liittyy yleisiä rajoituksia: tutkimus voi olla osin valikoivaa, ja samasta aiheesta voidaan päätyä erilaisiin johtopäätöksiin. Näin ollen täydellinen toistettavuus ei aina toteudu, mikä on huomioitava tuloksia arvioitaessa (Petticrew & Roberts, 2006; Xiao & Watson, 2019.)

Tämän tutkielman kirjoitusprosessin tukena on hyödynnetty tekoälypohjaista ChatGPT-sovellusta esimerkiksi tekstin jäsentelyssä ja kielellisessä muokkauksessa. Tekoälyä ei ole käytetty tutkimusaineiston tuottamiseen tai lähteiden korvaamiseen, vaan kaikki käytetty tutkimustieto perustuu alkuperäisiin tieteellisiin lähteisiin. Tekoälyn tuottama sisältö on arvioitu kriittisesti ja muokattu tutkijoiden toimesta sekä vastuu työn sisällöstä on täysin tutkielman tekijöillä.

6 Tutkimustulokset

6.1 Tutkimustulosten yhteenveto

Tutkimuksemme tulokset osoittavat, että kilpailu on luonnollinen ja monimuotoinen osa lasten arkea varhaiskasvatuksessa, erityisesti leikeissä, peleissä ja arjen siirtymätilanteissa. Kilpailu ei näyttyädy ainoastaan toisten voittamisena, vaan usein se kytkeytyy tehtävän suorittamiseen, yhteiseen toimintaan sekä leikin etenemiseen. Tämä viittaa siihen, että kilpailu on lapsille usein väline toiminnan jäsentämiseen ja onnistumisen kokemusten hakemiseen, ei pelkästään sosiaalista vertailua.

Tulokset tukevat Uyanıkin, Kılıçin ja Değirmencin (2023) havaintoja siitä, että lasten leikkitaidot ovat yhteydessä tehtäväsuuntautuneeseen kilpailuun. Sen sijaan vertailukeskeinen, toisiin kohdistuva kilpailu näyttäytyy vähemmän rakentavana ja on yhteydessä heikompaan leikkitaitojen hallintaan. Näin ollen kilpailuhalukkuus suuntautuu usein oman toiminnan kehittämiseen ja tehtävän onnistuneeseen suorittamiseen, mikä korostaa kilpailun kehityksellistä ja oppimista tukevaa ulottuvuutta varhaiskasvatuksessa.

Tulokset osoittavat myös, että kilpailutilanteet tarjoavat lapsille merkittäviä oppimisen mahdollisuuksia erityisesti sosiaalisten taitojen, itsesäätelyn ja tunteiden hallinnan näkökulmasta. Kilpailulliset leikit ja pelit harjoittavat esimerkiksi vuoron odottamista, sääntöjen noudattamista, pettymyksen sietämistä sekä keskittymistä (Sainio ym., 2020; Autio & Kaski, 2005). Näin kilpailu toimii osana lapsen toiminnanohjauksen ja sosioemotionaalisten taitojen kehittymistä.

Rakentavan kilpailun merkitys korostuu tilanteissa, joissa säännöt ovat selkeät, osallistuminen koetaan oikeudenmukaiseksi ja kaikilla lapsilla on mahdollisuus onnistumiseen. Tällaisissa tilanteissa kilpailu voi tukea sisäistä motivaatiota ja lisätä sitoutumista toimintaan (Sheridan & Williams, 2011; Johnson & Johnson, 2001). Sen sijaan epäreiluksi tai liiallisesti vertailuun perustuvaksi koettu kilpailu voi lisätä

turhautumista, epäonnistumisen kokemuksia ja negatiivisia tunteita, mikä voi heikentää lapsen osallistumista toimintaan.

Tutkimuksissa nousi esiin myös kilpailun kontekstuaalisuus: sen merkitys vaihtelee tilanteen, iän ja yksilöllisten erojen mukaan. Esimerkiksi vanhemmat lapset suuntaavat kilpailukäyttäytymistään enemmän tehtävän hallintaan ja itsensä kehittämiseen, kun taas nuoremmilla lapsilla kilpailu voi olla spontaanimpaa ja enemmän toisiin kohdistuvaa (Hu & Zhu, 2018). Lisäksi pojat osoittavat tutkimusten mukaan keskimäärin enemmän kilpailullista käyttäytymistä kuin tytöt, erityisesti ohjatuissa peleissä ja liikunnallisissa tilanteissa (Tsiakara & Digelidis, 2014; Koski, 2017). Näitä eroja voidaan selittää sekä sosiaalistumisen että ympäristön odotusten kautta.

Aineistosta nousi esiin myös mielenkiintoinen näkökulma lasten ja aikuisten erilaisista tulkinnoista kilpailusta. Lapset kokevat kilpailun usein luonnollisena ja jopa motivoivana osana leikkiä ja oppimista, kun taas kasvattajat saattavat suhtautua siihen varauksellisemmin ja pyrkiä rajoittamaan kilpailullisia tilanteita (Sheridan & Williams, 2011). Tämä viittaa siihen, että kilpailun pedagoginen merkitys ei ole yksiselitteinen, vaan siihen liittyy erilaisia arvo- ja kasvatuskäsitteitä.

Kokonaisuutena tulokset osoittavat, että kilpailu kuuluu olennaisesti lasten leikkiin ja oppimiseen, mutta sen vaikutukset lapsen kehitykseen riippuvat kilpailun muodosta, tavoitteista sekä aikuisen ohjauksesta. Erityisesti tehtävä- ja prosessikeskeinen kilpailu näyttää kehitystä tukevana, kun taas korostunut vertailu muihin voi lisätä kuormittavia kokemuksia (Johnson & Johnson, 1999; Kalliala, 1999).

6.2 Tutkimustulokset tutkimuskysymyksittäin

Tutkimuksemme mukaan kilpailuhenkisyys varhaiskasvatuksessa ilmenee monimuotoisesti ja kontekstisidonnaisesti. Useimmiten se liittyy tehtävien suorittamiseen, yhteisen toiminnan onnistumiseen ja leikin etenemiseen, eikä pelkästään toisten lasten voittamiseen (Uyanık, Kılıç & Değirmenci, 2023). Tämä

korostaa sitä, että kilpailuhenkisyys ei varhaislapsuudessa ole yksinomaan sosiaalista vertailua, vaan usein myös itsesuhteista kehittymistä ja oman osaamisen arviointia.

Kilpailuhenkisyys näyttäytyy myös osana lasten kehityksellisiä taitoja. Kilpailulliset tilanteet tarjoavat luonnollisen kontekstin harjoitella tarkkaavaisuutta, sinnikkyyttä, itsehillintää sekä sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja, kuten pettymyksen käsittelyä ja toisten huomioon ottamista (Sainio ym., 2020; Autio & Kaski, 2005). Näin kilpailu toimii sekä kognitiivisten että sosioemotionaalisten taitojen harjoittelualustana varhaiskasvatuksessa.

Rakentava kilpailu ilmenee erityisesti tilanteissa, joissa toiminnan säännöt ovat selkeät, osallistujien mahdollisuudet koetaan tasavertaisiksi ja toiminta tukee oppimista sekä motivaatiota (Sheridan & Williams, 2011; Johnson & Johnson, 2001). Tällöin kilpailu voi vahvistaa lapsen kokemusta osaamisesta ja onnistumisesta sekä tukea sisäistä motivaatiota. Sen sijaan liiallinen vertailu tai häviämiseen keskittyminen voi ohjata kilpailuhenkisyyttä pois oppimista tukevasta suuntautumisesta.

Lisäksi kilpailuhenkisyys voi ilmetä spontaanisti lasten arjen leikeissä, kuten agonleikeissä, joissa lapset haastavat toisiaan kestävyyttä, tarkkaavaisuutta tai sääntöjen noudattamista vaativissa tehtävissä (Kalliala, 1999). Näissä tilanteissa kilpailu voi olla sekä leikillistä että kehityksellistä, ja sen merkitys rakentuu pitkälti lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

Tulokset osoittavat myös, että kilpailuhenkisyys vaihtelee yksilöllisten tekijöiden, iän ja sukupuolen mukaan. Vanhemmat lapset suuntaavat kilpailua enemmän tehtävän hallintaan ja oman osaamisen kehittämiseen, kun taas nuorempien lasten kilpailu on usein välittömämpää ja tilanteisempaa (Hu & Zhu, 2018). Lisäksi pojat osoittavat keskimäärin enemmän kilpailullista käyttäytymistä kuin tytöt erityisesti ohjatuissa tilanteissa (Tsiakara & Digelidis, 2014; Koski, 2017), mikä voi liittyä sekä sosiaalisiin rooleihin että toimintaympäristön odotuksiin.

Aineistosta nousi esiin myös näkökulma lasten ja kasvattajien erilaisista käsityksistä kilpailusta. Lapset kokevat kilpailun usein luonnollisena osana leikkiä ja sosiaalista toimintaa, kun taas aikuiset voivat suhtautua siihen kriittisemmin tai pyrkiä rajoittamaan sitä (Sheridan & Williams, 2011). Tämä viittaa siihen, että kilpailuhenkisyys ei ole pelkästään yksilöllinen piirre, vaan myös kasvatuksellisesti ja kulttuurisesti rakentuva ilmiö.

Kokonaisuutena voidaan todeta, että kilpailuhenkisyys varhaiskasvatuksessa on moniulotteinen ilmiö, joka voi tukea lapsen oppimista, sosiaalista kehitystä ja itsesääätelyä silloin, kun se on tehtävä- ja prosessikeskeistä. Sen vaikutukset ovat kuitenkin riippuvaisia kilpailutilanteen muodosta, tavoitteista sekä aikuisen pedagogisesta ohjauksesta (Johnson & Johnson, 1999; Kalliala, 1999).

7 Pohdinta

Tutkimuksen perusteella kilpailuhenkisyys ilmenee varhaiskasvatuksessa monimuotoisena ja tilannesidonnaisena ilmiönä, joka kytkeytyy sekä lasten yksilölliseen toimintaan että sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Kilpailu voi olla tehtäväsuuntautunutta ja rakentavaa, jolloin se tukee lasten motivaatiota, osallisuutta, sosiaalisia taitoja sekä tunteiden säätelyä. Tällöin kilpailu ei näyttäyty ensisijaisesti toisten voittamisena, vaan oppimista jäsentävänä ja tavoitteellista toimintaa tukevana elementtinä. Tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että kilpailu on osa lasten luonnollista toimintaa erityisesti leikissä ja ohjatuissa tilanteissa, joissa lapset testaavat taitojaan ja asettavat itselleen tavoitteita.

Samalla on kuitenkin tärkeää huomioida, että kilpailun merkitys ei ole yksiselitteisesti myönteinen tai kielteinen, vaan se rakentuu vahvasti pedagogisen kontekstin kautta. Aikuisen rooli korostuu siinä, miten kilpailutilanteet kehystetään ja millaisia arvoja niissä painotetaan. Tehtävä- ja prosessikeskeinen kilpailu voi tukea lapsen sisäistä motivaatiota ja hyvinvointia, kun taas liiallinen vertailu muihin voi ohjata toimintaa ulkoiseen arviointiin, mikä saattaa lisätä epävarmuutta ja turhautumista. Näin ollen kilpailun vaikutukset ovat vahvasti riippuvaisia siitä, millaisessa sosiaalisessa ja pedagogisessa ympäristössä ne ilmenevät.

Oma tarkastelumme herätti myös kriittisen kysymyksen siitä, miksi kilpailuhenkisyttä ei käsitellä suoraan varhaiskasvatuksen virallisissa asiakirjoissa, vaikka se on selvästi läsnä arjen käytännöissä. Tämä voi viitata siihen, että kilpailu nähdään pedagogisesti herkkänä tai ristiriitaisena ilmiönä, jota ei haluta korostaa eksplisiittisesti. Toisaalta voidaan myös pohtia, jääkö kilpailuhenkisyyden pedagoginen potentiaali osittain hyödyntämättä juuri tämän vuoksi. Esiopetuksen ja koulun kontekstissa kilpailu ja vertailu kuitenkin lisääntyvät, joten varhaiskasvatuksen rooli lapsen tunnetaitojen ja itsesäätelyn tukemisessa korostuu entisestään siirtymävaiheiden näkökulmasta.

Tulokset osoittavat, että erityisesti tehtäväsuuntautunut kilpailu liittyy vahvasti lapsen motivaatioon ja oppimiseen. Lapsen kokemus pätevydestä rakentuu tällöin oman

kehittymisen ja yrittämisen kautta, mikä tukee sisäistä motivaatiota. Kilpailutilanteet tarjoavat myös mahdollisuuden harjoitella pettymyksen sietämistä, itsesäätelyä ja sosiaalista vuorovaikutusta, jotka ovat keskeisiä varhaiskasvatuksen tavoitteita. Tästä näkökulmasta kilpailu voidaan nähdä myös pedagogisena välineenä, ei pelkästään sosiaalisena ilmiönä.

On kuitenkin huomioitava, että vertailukeskeinen kilpailu voi jo varhaisessa vaiheessa muodostaa lapselle kokemuksiä riittämättömyydestä tai epäonnistumisesta, mikä voi vaikuttaa osallistumishalukkuuteen ja minäkuvan kehittymiseen. Tämä korostaa sensitiivisen ohjauksen merkitystä sekä sitä, että kilpailutilanteiden pedagoginen suunnittelu ei ole neutraalia, vaan siihen liittyy aina arvolatautuneita valintoja.

Tämän tutkimuksen rajoituksena voidaan pitää sitä, että aineisto perustuu kirjallisuuskatsaukseen, jolloin tulokset ovat riippuvaisia valitun tutkimuskirjallisuuden näkökulmista ja rajauksista. Lisäksi kilpailuhenkisyiden käsitteellisyys on moninainen, mikä voi vaikuttaa siihen, miten ilmiötä on tutkimuksissa määritelty ja tarkasteltu. Näin ollen tuloksia ei voida yleistää sellaisenaan kaikkiin varhaiskasvatuksen konteksteihin, vaan ne kuvaavat ilmiön keskeisiä piirteitä olemassa olevan tutkimustiedon pohjalta.

Jatkotutkimuksen kannalta olisi tärkeää tarkastella kilpailuhenkisyttä myös käytännön varhaiskasvatustilanteissa esimerkiksi havainnointitutkimusten avulla. Lisäksi olisi hyödyllistä tutkia, miten varhaiskasvatuksen ammattilaiset tietoisesti rakentavat tai rajaavat kilpailutilanteita arjessa sekä millaisia pedagogisia perusteluja näille valinnoille annetaan. Myös lasten omien kokemusten syvällisempi tarkastelu voisi tuoda lisää ymmärrystä siitä, miten kilpailu koetaan eri ikävaiheissa.

Kaiken kaikkiaan tutkimus vahvistaa, että kilpailuhenkisyys on varhaiskasvatuksessa luonnollinen, mutta pedagogisesti merkityksellinen ilmiö. Sen vaikutukset lapsen kehitykseen eivät ole ennalta määrättyjä, vaan ne rakentuvat vuorovaikutuksessa ympäristön, aikuisten toiminnan ja tilanteen tavoitteiden kanssa. Tämän vuoksi kilpailuhenkisyiden tietoinen tunnistaminen ja sensitiivinen ohjaaminen ovat keskeisiä tekijöitä lapsen oppimisen, hyvinvoinnin ja sosiaalisen kehityksen tukemisessa.

Lähteet

- Ahonen, L. (2015). *Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. [viitattu 31.1.2026]. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98158/978-951-44-9971-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Anderson, C., & Willer, R. (2014). Do status hierarchies benefit groups? A bounded functionalist account of status. Teoksessa J. T. Cheng, J. L. Tracy & C. Anderson (toim.), *The Psychology of social status* (s. 47–70). New York: Springer.
- Autio, T., & Kaski, S. (2005). *Ohjaamisen taito: liikunta tukemassa lapsen ja nuoren kasvua*. Helsinki: Edita.
- Cheng, J. T., & Tracy, J. L. (2014). Toward a unified science of hierarchy: Dominance and prestige are two fundamental pathways to human social rank. Teoksessa J. T. Cheng, J. L. Tracy & C. Anderson (toim.), *The Psychology of social status* (s. 3–28). New York: Springer.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.
- Heikintalo, T., & Keskinen, S. (2005). Kilpailu koulussa kuudesluokkalaisten ja lukiolaisten kokemana. Teoksessa S. Keskinen (toim.), *Valta, kilpailu ja kiusaaminen opettajan työssä* (s. 66–119). Helsinki: Okka.
- Hu, Y., & Zhu, Y. (2018). Exploring an age difference in preschool children's competitiveness following a competition. *Frontiers in Psychology*, 9, Article 306.
- Hytönen, K.-M. (2018). Kilpailun arvosta ja arvoista. *Kasvatus & Aika*, 12(1), 2–5.
- Jalovaara, E. (2005). *Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa*. Pilot-kustannus Oy.
- Johnson, D.W. & Johnson, R.T. (1999). Learning together and alone: cooperative, competitive, and individualistic learning. Boston: Allyn and Bacon.
- Johnson, D.W., & Johnson, R.T. (2001). Learning together and alone: An Overview. *Education*, 22 (1).
- Kalliala, M. (1999). *Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos*. Tammer-Paino Oy.
- Keiski, R., Hämäläinen, K., Karhunen, M., Löfström, E., Näreaho, S., Varantola, K., Spoofo, S.-K., Tarkiainen, T., Kaila, E., & Aittasalo, M. (Eds.) (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*.

- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023.* (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja; Vol. 2/2023). Tutkimuseettinen neuvottelukunta ja Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Keltikangas-Järvinen, L. (2010). *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. Helsinki: WSOY.
- Koski, P. (2017). Liikuntasuhde ja liikuntakasvatus. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.), *Liikuntapedagogiikka* (s.110–111). PS-kustannus.
- Liukkonen, J., & Jaakkola, T. (2017). Oppimista tukevan motivaatioilmaston luominen. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.), *Liikuntapedagogiikka* (s.299–301). PS-kustannus.
- Liukkonen, J., & Jaakkola, T. (2017). Liikuntamotivaatio elinikäisen liikuntaharrastuksen edellytyksenä. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.), *Liikuntapedagogiikka* (s.147–156). PS-kustannus.
- Marjanen, P., Marttila, M., & Varsa, M. (2013). *Pienten piirissä*. Teoksessa *Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille* (s. 22–xx). Bookwell Oy.
- Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*. Opetushallitus.
- Pekrun, R., Goetz, T., Titz, W. & Perry, R.P. 2002. Academic Emotions in Students' SelfRegulated Learning and Achievement: A Program of Qualitative and Quantitative Research. *Educational Psychologist* 37 (2), 91–106.
- Petticrew, M. & Roberts, H. (2006). *Systematic reviews in the social sciences: A practical guide*. Blackwell Publishing.
- Riihonen, R., & Koskinen, M. (2020). *Kuinka kiukku kesytetään? Lasten aggressiokasvatus*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Riley, T. L. & Karnes, F. A. 1999. Competitions and exceptional children: A great combination. *Teaching Exceptional Children* 31 (5), 80–84.
- Sainio, T., Pajulahti, R., & Sajaniemi, N. (2020). *Näin tuet lapsen itsesäätelyä: Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salminen, A. (2011). *Mitä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto: Hallintotieteiden tiedekunta.
- Sheridan, S., & Williams, P. (2006). Constructive competition in preschool. *Journal of Early Childhood Research*, 4(3), 291–310.

- Sheridan, S., & Williams, P. (2011): *Developing Individual Goals, Shared Goals, and the Goals of Others: Dimensions of Constructive Competition in Learning Contexts*. Scandinavian Journal of Educational Research, 55(2), s. 145–164.
- Siitari, T., Pelkonen, M., & Pietilä, A.-M. (2002). Lapsen itsetunnon tukeminen hoitotyön menetelmin lastenpsykiatrisessa hoitosuhteessa. *Hoitotiede*, 15(1), 15–21.
- Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. 2015. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku: Turun yliopisto.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Tsiakara, A., & Digelidis, N. M. (2014). Assessing preschool children's competitive behaviour: An observational system. *Early Child Development and Care*, 184(11), 1648–1660.
- Tsiakara, A. A., & Digelidis, N. M. (2015). Preschoolers' perceptions of performance and satisfaction under competitive and non-competitive conditions. *Early Child Development and Care*, 185(7), 1109–1117.
- Uyanık, G., Kılıç, Z. & Değirmenci, Ş. (2023). The analysis of relationship between competition styles and play skills of preschool children. *International Journal of Progressive Education*, 19(3), 149–159.
- Vasalampi, K. (2022). *Näin motivoit oppimaan*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Vilkka, H. (2023). Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Art House Oy.
- Wiman, A. (2022). Hyvinvoiva lapsi oppii: Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen.
- Xiao, Y. & Watson, M. (2019). Guidance on conducting a systematic literature review. *Journal of Planning Education and Research*, 39(1), 93–112.
- Zimmer, R. (2011). Psykomotoriikan käsikirja: Teoriaa ja käytäntöä lasten psykomotoriseen tukemiseen. Keuruu: Otava.